

УДК 379.851

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ЕКОЛОГІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЯМИ
ОБМЕЖЕНОГО СТАТУСУ ВИКОРИСТАННЯ**
(на прикладі курортно-рекреаційної зони Куяльник)

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS
MANAGEMENT OF GREENING THE TERRITORY LIMITED
STATUS BASED**

(on example of Resort and Recreation areas of Kuyalnik Estuary)

**Полякова І.В.
Irina Polyakova**

В статті обґрунтовані науково-теоретичних засад екологізації управління природокористуванням в межах територій обмеженого статусу використання на прикладі курортно-рекреаційної зони Куяльник. Дане визначення «екологізації управління територіями обмеженого статусу використання», пропонується авторська класифікація територій обмеженого статусу використання та характеру впливу на ці території.

Постановка проблеми. В останні роки характерною рисою заповідної справи є створення комплексної, репрезентативної, ефективно керованої системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду, яка забезпечить значне зниження темпів втрати біорізноманіття та стане елементом екологічно-збалансованого розвитку держави відповідно до загальнодержавної цільової екологічної програми розвитку заповідної справи на період до 2020 року. При цьому загалом, очікується зростання площі природно-заповідного фонду України до 10% від площі території України.

Крім того, передбачається подальший розвиток системи ефективного державного управління, що буде здійснюватися шляхом розбудови державного управління заповідною справою, поліпшення управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду та системи державного контролю в умовах децентралізації повноважень центральних органів виконавчої влади, активізації процесів приватизації, впровадження в управління екосистемного підходу. Ці постулати логічно поширювати й на практику управління інших територій обмеженого статусу використання як природного походження (зокрема рекреаційних), так і антропогенного походження (наприклад, територій Чорнобильської зони).

Аналіз досліджень та публікацій. Наразі дослідженням ефективності використання природоресурсного потенціалу на територіях обмеженого статусу використання як природного зокрема (рекреаційних та природозаповідних територій), так і антропогенного походження

присвячено роботи науковців різних шкіл. Однак, ще до цього часу залишаються ще невизначеними деякі теоретико-методологічні та прикладні аспекти екологізації управління природокористуванням саме в межах цих територій.

Постановка мети. Обґрунтування науково-теоретичних засад екологізації управління природокористуванням в межах територій обмеженого статусу використання.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні можна стверджувати, що хоча в Україні існуюча законодавча база особливо була розвинута в останні 10 років, однак сформована комплексна регуляторна база стосовно охорони територій обмеженого статусу використання є ще недосконалою. Також зміни відбулися і в системі охорони довкілля та управління природними ресурсами. Були прийняті нові закони та розроблено ряд нормативних актів для успішного проведення екологічної політики та посилення дотримання екологічних вимог. Проте, зміни не принесли очікуваних покращень стану довкілля, так як вони не були узгодженими або достатньо глибокими; вони також зазнали впливу від нестабільності системи управління в галузі довкілля.

Потреба в більш ефективному використанню територій обмеженого статусу використання чітко ще не задекларована як пріоритетна у ряді офіційних документів. Проте, коли ріст економіки стає домінуючим, екологічні проблеми почали розглядатись як перешкода для досягнення даної цілі. Акцент на рості економіки «будь-якою ціною» призвів до послаблення екологічної політики та інституцій, або через сповільнення розробки ефективної та дієвої політики та законодавства, або через послаблення контролю за дотриманням екологічних вимог або через проведення частих та неповних інституційних змін. Всі ці фактори сприяли істотному зниженню ефективності структури управління в галузі охорони довкілля.

Такий довгий період розробки законодавства призвів до формування системи, складної для трактування, внутрішньо несумісної та суперечливої, і тому важкої у дотриманні та виконанні. Однією з причин такого становища ми вважаємо недостатність опрацювання механізмів екологізації системи управління природокористуванням загалом, і щодо територій обмеженого статусу використання (природного, техногенного та антропогенного походження), зокрема. Пропонується наступна класифікація територій з обмеженим статусом використання (Рис.1).

Під поняттям «екологізація управління територіями обмеженого статусу використання» маємо на увазі економічну категорію яка заснована на сучасній ідеології імплементації інноваційних заходів на базі синтезу оцінки існуючого досвіду та сучасних міжнародних викликів, а також передбачених для цього обсягів державного бюджетування, в систему екологічного управління природокористуванням з диференціацією та етапністю визначення основних напрямів та важелів забезпечення впровадження цих заходів.

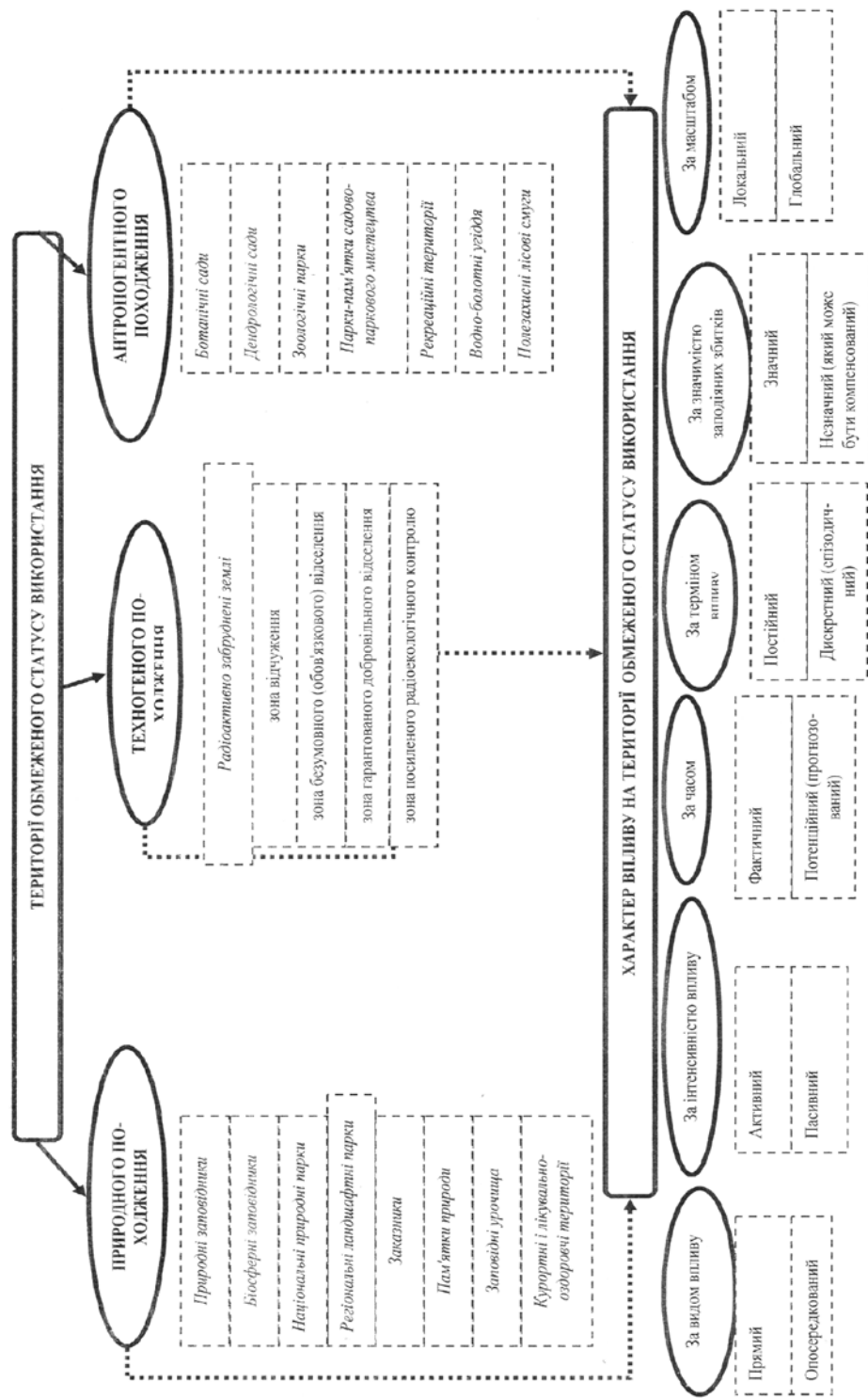

Рис. 1. Класифікація територій обмеженого статусу використання та характер впливу на них.

Перешкодою екологізації системи управління природокористуванням є нестача глибокого аналізу ефективності та результативності існуючого законодавства, вартість та вплив їх адміністрування та застосування, і можливі регуляторні недоліки та протиріччя. Хоча за національним законодавством, кожний новий законодавчий акт повинен аналізуватися стосовно його впливу на бізнес (включаючи економічну та екологічну складові), у галузі екологічного законодавства не проводиться глибокий аналіз, подібний до аналізу регуляторного впливу, який використовується у ряді країн, у тому числі у країнах ЄС. У разі запровадження та застосування принаймні щодо найбільш важливих законодавчих актів, така процедура могла б допомогти ідентифікувати пріоритети щодо змін існуючих вимог та могла б забезпечити ефективність системи управління природокористуванням в цілому.

Ключовими критеріями цієї системи повинні стати:

- адекватність існуючої регуляторної бази стосовно охорони територій обмеженого статусу використання затвердженим регламентам міжнародної практики та моделі «зеленого» зростання;
- руйнація стереотипів щодо механізмів забезпечення раціонального використання територій обмеженого статусу використання в умовах ринкової системи господарювання;
- нівелювання протиріч між існуючими законами та нормативними документами – наприклад, між Земельним кодексом та Водним і Лісовим кодексами стосовно статусу охоронних зон тощо;
- імплементація інноваційних підходів моделі «зеленої» економіки до збалансованого розвитку територій обмеженого статусу використання.

Наведені критерії, що цементують сутнісне визначення та функції екологізації системи управління природокористуванням загалом, та територіями природоохоронного статусу, зокрема. Тому пропонуємо трактування цього поняття, як «напряму імплементації інноваційних заходів на базі синтезу оцінки існуючого досвіду та сучасних міжнародних викликів, а також передбачених для цього обсягів державного бюджетування, в систему екологічного управління природокористуванням з диференціацією та етапністю визначення основних напрямів та важелів забезпечення впровадження цих заходів» дозволяє висловити припущення про необхідність побудови організаційно-економічної моделі екологізації системи управління природокористуванням як на рівні держави, так і регіональному рівні.

Основними функціями цієї системи стосовно територій обмеженого статусу використання є :

- трансформуюча, яка забезпечує адекватність правовідносин всередині самої системи управління природокористуванням ;
- регулююча, яка обмежує нецільове використання природо-ресурсного потенціалу та його збереження;

- стимулююча, що націлена на посилення впливу інноваційних заходів на ефективність природо заповідної та природо відтворювальної політики

Розглянемо більш детально зазначене вище на прикладі курортно-рекреаційної зони Куяльник, що не має аналогів у регіоні та в Україні в цілому.

Таким чином можна охарактеризувати цю територію як територію обмеженого статусу використання природного походження.

Курортно-рекреаційна зона Куяльник та прилеглі території (басейни річок Великий Куяльник та Малий Куяльник, балки Довбока, Кубанка, Гільдендорфська, Корсунцівська, територію Куяльницького лиману) за інтегральним критерієм екологічного стану визначається на рівні критичного. Екологічна та комунальна інфраструктура знаходиться в занепаді.

За результатами проведеного дослідження та оцінками експертів до екологічних проблем, які необхідно нагально вирішувати, відносяться:

- нераціональне використання існуючого природо-ресурсного потенціалу курортно-рекреаційної зони Куяльник;
- деградація та виснаження лікувальних ресурсів лиману;
- погіршення екологічного стану (пересихання) водних об'єктів у басейні Куяльницького лиману;
- зарегульованість річки Великий Куяльник гідротехнічними спорудами;
- розорювання та засмічення прибережних захисних смуг;
- неефективна робота очисних споруд;
- відсутність належної екологічної інфраструктури;
- існування практики незаконного видобутку піску;

Забезпечення екологізованого розвитку зони Куяльник та прилеглих територій надзвичайно актуально. Сьогодні вже зроблені перші кроки у проведенні державної політики, спрямованої на збалансоване використання водних ресурсів та земель водного фонду у басейні Куяльницького лиману, забезпечення відновлення ландшафтного та біологічного розмаїття. Згідно з регіональної Програми збереження та відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману на 2012-2016 роки, яка була прийнята згідно рішення обласної ради від 28.10.2011 р. № 270 – VI запропоновано створення національного природного парку „Куяльницький” на території Куяльницького лиману та прилеглих до нього територій.

На національний природний парк (НПП) “Куяльницький” покладається завдання охорони цінних ландшафтів річкових долин та лимана: заплавних лук, боліт, прируслових крутосхилів, степів, водних об'єктів, а також природних ландшафтів та об'єктів, що мають історико-культурне значення.

На нашу думку можливим сценарієм комплексного розвитку території є план дій щодо включення курортно-рекреаційної зони Куяльник як національного природного парку до складу світової

природної спадщини ЮНЕСКО, що забезпечить ефективність та комплексність використання природоресурсного потенціалу природного об'єкту. Це певний крок до посилення інвестиційної привабливості природного об'єкту.

Ця можливість обумовлена тим фактом, що відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, ратифікована Указом Президії Верховної Ради № 6673-ХІ (6673-11) від 04.10.88р., Україна може подавати до Комітету всесвітньої спадщини та вносити доповнення до переліку цінностей культурної і природної спадщини, що розміщені на її території і можуть бути включені у список.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На основі співставлення просторового розташування територіальних систем управління природокористуванням, класифікації екологічно дестабілізуючих явищ, кількісної оцінки антропогенного навантаження на окремі ділянки території можна запропонувати варіанти екологічно оптимальної організації територій на прикладі курортно-рекреаційної зони Куяльник. Таким чином, запропонований план дій щодо відродження курортно-рекреаційної зони Куяльник потребує його узгодження на всіх ієрархічних рівнях управління з визначенням подальших перспективних зрушень в цьому контексті та з обов'язковим врахуванням принципу поляризації.

Література

1. Галушкіна Т.П. Механізми екологічної санації природно-ресурсного потенціалу курортно-рекреаційних територій Українського Причорномор'я // Т.П. Галушкіна, О.О.Сударкін, В.І. Крутякова // Зб. наук. пр. "Вісник УДВГ". – Рівне: Національний університет водного господарства та природокористування.- 2004.- С. 58-65.
2. Екологізація розвитку рекреаційних зон прибережної смуги / За науковою редакцією Т.П. Галушкіної. – Одеса: ШРРЕД НАН України – Саки: ПП «Підприємство «Фенікс», 2011. – 308 с.
3. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", N1264-ХІІ від 25.06.91 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>
4. Закон України "Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки" //Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 47. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" //Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
6. Закон України «Про курорти» // Відомості Верховної Ради України. - 2000.- № 50.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
7. Регіональна програма збереження та відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману на 2012-2016 роки, від

28.10.2011 р. № 270 – VI - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://gue.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=23402&id=106>

Abstract

Polyakova I.V.

Theoretical and methodological foundations management of Greening the territory limited status based (on example of Resort and Recreation areas of Kuyalnik Estuary).

The article shows us the research and theoretical principles of natural resources ecological management within the area limitation status using the example of resort and recreation zone Kuyalnik. "Greening of the territory of the status of limited use" was defined, the author proposes a limited area classification status by use of pursuit of the nature and impact of these territories.